

Ur *Tidsignal* nr 16 2018

**Kjell Östberg**

## **De som vände med högervinden**

Visst var 1968 ett märkligt år, när allting verkade ske samtidigt och överallt. Tetoffensiven visade att en folklig befrielseörelse i ett litet land i Asien kunde hota världens starkaste militärmakt.

Nyheten om studenternas kamp i Paris i maj spred som sig en löpeld. Inspirerade av den, och protesterna mot Vietnamkriget, bröt under de närmaste månaderna stora demonstrationer och ockupationer ut på en rad håll i världen.

I USA stegrades protesterna mot kriget för att kulminera vid det demokratiska valkonventet i Chicago. De svartas kamp gick in i ett radikalare skede, framför allt symboliserat av Black Power-rörelsens tillväxt. I Spanien stängdes universiteten efter protester mot Vietnamkriget och Francodiktaturen. Hundratusentals deltog i stora Vietnamdemonstrationer i London, Berlin och runt om i världen. I Japan bröt strejker ut vid hundratal universitet och den medicinska fakulteten i Tokyo ockuperades under flera månader.

Men den stannade inte på universiteten. Tio miljoner franska arbetare gick ut i generalstrejk innan maj var tillända. I Italien utvecklades "den krypande maj" till en långdragen djup strejkvåg som pågick över flera år. Och Pragvåren gav löfte om en socialism med mänskligt ansikte i stalinismens Östeuropa.

Och ändå. Det var bara en av höjdpunkterna i en djup radikaliseringsvåg som svepte över världen under en tjuugoårsperiod. Det började redan i slutet av 1950-talet med befrielsekampen i kolonierna.

Algeriet blev en väckarklocka. Ökad apartheid i Sydafrika och medborgarrättsrörelsen i USA satte fokus på rasismen. Kampen mot atombomben bidrog till att bryta upp kalla krigets dikotomi.

Nya sociala rörelser för internationell solidaritet, ökad jämlikhet och demokrati bars upp av en ny generation ungdomar som vägrade att acceptera samhällets dominerande normer. En ny vänster knöt samman ungdomarnas kritik mot det kapitalistiska systemet med arbetarrörelsens revolutionära traditioner. Revolutionens aktualitet sattes på dagordningen.

Det var denna radikalisering som kulminerade 1968. Hade det stannat 1968 hade inflytandet ändå blivit betydande. En ny kultur, nya värderingar, uppror mot auktoriteter hade redan satt djupa spår som inte skulle gå att sopa bort.

Men de verkligt djupgående förändringarna skedde efter 1968.

USA drog sig tillbaka från Indokina med svansen mellan benen, diktaturerna föll i Spanien och

Portugal och nejlíkerevolutionen gav förhoppningar om att den socialistiska kampen skulle flytta över till Europa. Betydande delar av arbetarklassen radikaliserades, vågor av strejker drog över Europa.

Den svenska utvecklingen bekräfta bilden. Visst var 1968 viktigt också här. Mindre för att några studenter ockuperade sitt kårhus, mer för alla sociala rörelser som blommade upp, för julfastor och värnpliktsvägrare, för de kritiska diskussionerna på universitet och teach-ins, för radikala författare och konstnärer, för en blivande statsminister som inför tusentals vietnamdemonstranter hävdade att en väpnad befrielseörelse i Sydostasien bättre representerade demokratin än USA.

Och samtidigt, många av de fenomen som vi idag knyter till 1968 är 70-talsfenomen: Den nya

kvinnorörelsen med Grupp 8. Gröna vågen och antikärnkraftsrörelsen. Proppen. De många marxistiska vänstergrupperna. Och den stora gruvstrejken som utlöste en våg av vilda strejker. Arbetarklassen, radikalismens traditionella bärare, steg plötsligt in på scenen.

68 var inte längre en ungdomsrevolt. Och inte heller de gamla rörelserna förblev opåverkade.

Det allra mesta som vi idag förknippar med det svenska välfärdssystemet genomfördes då. 1970-talet var den tid då kvinnors ställning förbättrades snabbare än någon gång tidigare, när aborten tilläts, föräldraförsäkringen infördes, daghemsbyggnaden sköt fart, beslut fattades om fem veckors semester, sänkt (!) pensionsålder och lag om anställningsskydd. Det var då LO krävde löntagarfonder som om dom genomförts hade inneburit att fackföreningarna ägt merparten av svensk industri; då skillnaden mellan fattiga och rika var mindre än någonsin; då det byggdes ett offentligt finansierat, ägt och drivet välfärdssystem med få motsvarigheter i världen.

Denna revolution går inte att förklara utan det tryck som skapades av den djupa samhällsradikaliseringen framburen av de sociala rörelserna. För att förstå tillkomsten av alla reformer på jämställdhetsområdet är det till exempel nödvändigt att se både se Grupp 8:s genomslag och det tryck detta satte på beslutsfattarna och samtidigt den radikalisering som skedde inom de traditionella kvinnoförbunden.

Det var en tid när 68-ornas krav på frihet, demokrati, jämlikhet blev praktisk politik, genomförd av en radikaliserad arbetarrörelse. Det var en tid när också socialdemokrater argumenterade för att politiken skulle överordnas marknaden.

I detta perspektiv är 68-radikaliseringen också en av de djupaste demokratiseringsvågor vi känner.

Jovisst, många av erövringarna var bräckliga och skulle snart utmanas. De var geografiskt ojämnt fördelade, stora delar av befolkningen var utestängda från dem, vissa berörde bara en privilegierad elit. De grundläggande maktförhållandena ändrades aldrig. Likafullt, under en kort period försköts värderingarna i dess frågor snabbare än någon gång tidigare. Och de gjorde det framburna av en social mobilisering med få motstycken i vår samtida historia.

### ***Vilka angriper 68?***

Med en så bred radikalisering underifrån som utmanade så mycket är det inte konstigt att 1968 från allra första början utsattes för omfattande kritik. Eller att tolkningarna av vad 1968 egentligen stod för har gått vitt isär.

I inledningen gav vi några aktuella exempel på försöken att trivialisera betydelsen av 1968. Lika vanligt har varit att demonisera det som hände.

Vi ska i fortsättningen av denna artikel följa några drag i hur dessa tendenser utvecklats – och hur de hänger ihop.

Inte förvånande mötte de radikala angreppen på tidens konservativa och auktoritära värderingar kraftigt motstånd redan från början och försöken att döma ut, marginalisera eller förlöjliga aktivisterna inleddes tidigt På Svenska Dagbladets ledarsidor kunde man läsa hårda angrepp på dessa ”huliganer och träskmänniskor”.

Några försökte med hjälp av sin samhällliga ställning hävda de traditionella värdena. Mest känd är kanske högerriksdagsmannen och konungens livmedikus Gunnar Biörck. I en intervju i *Svenska Dagbladet* 1966 gick han till angrepp mot hoten mot de traditionella värdena och klyftan mellan de radikala kulturskribenterna och ”den tiggande opinionen.

Men han var för sent ute. Författaren Lars Gustafssons svarade bitskt: ”Om han menar att kulturskribenterna skall avstå från att föra en kvalificerad och meningsfull debatt baserad på

kunskaper och i stället övergå till att smickra en halvbildad konservativ publik genom att servera den dess vanligaste fördomar i en tilltalande form, är åtminstone jag en varm anhängare av klyftan.”

I själva verket är det påtagligt hur djupt även borgerliga företrädare påverkats av tidsandan.

När några unga högermän, bland dem Anders Björck, 1969 gav ut debattboken *Moderat samhällssyn* noterar författarna den likhet som förelåg mellan unga höger- och vänsteranhängare. Det är ”frapperande hur många gemensamma drag som återfinns i den ungt konservativa respektive socialistiska kritiken av det moderna produktionssamhället. I botten ligger uppenbarligen en socialt humanistisk värdering som är gemensam för de båda riktningarna.”

Och när socialdemokratin under första hälften av 1970-talet genomförde den kraftigaste upprustning av den offentliga sektorn någonsin i Sverige, fattades i själva verket de allra flesta riksdagsbeslut under politisk enighet.

### ***SAF ger moteld***

Men det fanns betydligt mer skarpsynta delar av den svenska borgerligheten som tidigt insåg vikten av att anlägga moteld.

Någon gång i slutet av 1960-talet dök tre bekymrade unga män från Fria moderata studentförbundet upp på Svenska arbetsgivareföreningens ny inrättade avdelning för samhällskontakt. De tre, Carl Bildt, Peje Emilsson och Anders Wijkman, var oroliga för att SAF inte förstått djupet av vänstervridningen hos deras studentkamrater och menade att det var nödvändigt att sätta in motåtgärder. De kom att bli bön-hörda över hövan, och ett par av dem kommer att spela en central roll i den motoffensiv som den politiska högern med arbetsgivarna i spetsen snart kom att sätta in.

Ett startskott blev Sture Eskilssons legendariska PM från 1971. Det var nödvändigheten att svara på 68 som var den utlösande faktorn. Radikaliseringen hade nu gått så långt att kritiken mot kapitalismen och företagen spritt sig till stora delar av samhället, också långt in grupper med traditionellt borgerliga värderingar.

Eskilsson hade studerat framväxten av den pågående radikaliseringen, och lärt av den. Han uppskattade att 3 000 studenter var engagerade i grupperingar till vänster om socialdemokratin. Också på de tekniska och ekonomiska utbildningarna var många påverkade av tidens idéer. Om några år kunde det komma tusentals befattningshavare på viktiga poster i näringslivet som inte var solidariska med företagets centrala målsättningar, fruktade Eskilsson. Han imponerades samtidigt av vänsterns höga teoretiska nivå, och menade att vänstervågen knappast skulle ha varit möjlig utan de insatser som grupper som Unga filosofer gjort. Även om de var få var det ett nödvändigt led för att idéerna skulle utvecklas och få den rätta utformningen, menade Eskilsson, och fick ett starkt gehör.

Arbetsgivarnas beslut blev därför, delvis alltså inspirerad av vänsters egna metoder, att stärka sin informations- och propagandaverksamhet för att motverka och tränga tillbaka vänstervågen.

Med stor målmedvetenhet gick man till väga. Genom böcker, tidningar, pamfletter och annonser, opinionsmöten och skolinformation ville man skapa en större förståelse för företagandets villkor och försöka stoppa en politik som man menade var skadlig för näringslivets utveckling. Verksamheten skedde mycket professionellt och en central roll spelade det nära samarbetet med reklambyrån Kreab, skapad av Peje Emilsson, en av de unga högerstudenter som uppvaktat Eskilsson 1968. Även Carl Bildt drogs in i verksamheten, bland annat som expert på vänsters politiska argumentation.

Hundratals miljoner kom under de följande årtiondena att pumpas in i ett vittförgrenat nät som så småningom förutom de traditionella arbetsgivarorganisationerna kom att omfatta utredningsinstitut (IUI), Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, tankesmedjan och förlaget Timbro tidningar och ett otal påtryckningsgrupper.

Medvetet formulerades en alternativ samhällssyn som i grunden kom att utmana tidens vänsterradikala idéer. SAF framförde en rad krav på långtgående samhällsförändringar i företagarnas intresse. Att kräva ökade löneklyftor, högre vinster, karensdagar i sjukförsäkringen, kraftigt sänkta marginalskatter, privata initiativ inom skola och sjukvård, privat arbetsförmedling eller reklam-TV var vid denna tid idéer som gick stick i stäv med de flesta politiska partiernas program. Att det mesta i detta program idag är genomfört säger något om genomslaget för de nya idéerna.

Det kraftiga genomslag som kampanjerna fick går naturligtvis inte att förstå utan att se hur de kom att samspela med de förskjutningar i tidsandan som skedde vid denna tid. SAF:s kampanjer blev allt mer bärare av det nyliberala budskapet. Särskilt viktigt blev det att pressa tillbaka radikalismen inom arbetarrörelsen, där förslaget om löntagarfonder var extra symbolmättat. Intressant nog var den aktion som väckte störst uppmärksamhet – mellan 50 000 och 100 000 fondmotståndare med näringslivseliten i spetsen på gatorna den 4 oktober 1983 – direkt inspirerad av 68-radikaliseringens kampformer.

Men vid det här laget kunde de som angrep 68:s erövringar också räkna med eldunderstöd från några av de första avfällingarna. Intressant nog var även detta ett fenomen som hade sina rötter i Paris student- och intellektuella miljöer, och precis som i Frankrike var det inledningsvis tidigare maoister som gick i spetsen för att göra upp med sitt förflutna.

## ***Avfällingarna***

Vid decennieskiftet mellan 70-tal och 80-tal besökte kulturjournalisten Otto Mannheimer regelbundet Paris. Också åren kring 1968 hade han varit en flitig besökare i den franska huvudstaden. Då var han djupt inspirerad av den radikala miljön och knöt nära kontakter med trotskisterna i Ligue Communiste. I Sverige blev han en av introduktörerna och grundarna av den trotskistiska rörelsen, från 1971 RMF. När Ligue Communistes ledare Alain Krivine kom till Sverige var Mannheimer den självklare värden. Han var en flitig skribent i rörelsens tidningar och andra publikationer där han välformulerat argumenterade för vikten av att återknyta till den genuint revolutionärt marxistiska traditionen och att skapa en revolutionär pol också i vårt land.

Men tio år senare var det inte de slitna partilokalerna i Paris utkanter han besökte, utan de mondäna kulturredaktionerna på vänstra stranden, där de nya filosoferna var de stora fixstjärnorna. På vägen till en intervju med en av dem upptäckte han en oansenlig affisch som annonserar ett möte med Alain Krivine, ”min revolutionära ungdoms skarpslipade, höghalsade och blixtrande trotskistledare. Under en förvirrad sekund undrar jag varför det inte är han som visas på affischens bild. Omedelbart därefter förstår jag att det är han, bara oigenkännligt småfet, matt och djupt medelålders”.

Hans ungdoms hjälte har raskt bytts ut mot leende pojkkaktiga unga män med skjortan utanför och snabba effektiva rörelser, som han beskriver Bernard-Henri Lévy, den mest omskrivne av de gamla maoister som numera utgör kärnan i den medialt uppmärksammade grupp filosofer som inlett sitt korståg mot marxismen.

Någon fullständig uppslutning bakom detta korståg gör Mannheimer kanske inte, men slår beundrande fast att de hade modet och kraften att säga sanningar vid exakt rätt tidpunkt, och med ”hela den förtvivlans lidelse som alstras av uppgörelsen med det självständiga livets första överväldigande trosvisshet”.

Mannheimer var inte ensam. Nu kom den första vågen avfällingar också i Sverige.

Det svenska maoistiska projektets implodering i slutet av 1970-talet ledde fram till att några av dess företrädare snabbt blev uppsugna i arbetsgivarnas motprojekt och skrev böcker där de hängde ut förment ryska medlöpare eller sina tidigare kamrater i "Mediavänstern".

### **"Det galna kvartsseklet"**

De första decenniernas angrepp mot 1968 handlade framför om att bemöta kraven på utökade sociala och demokratiska rättigheter.

Efter murens fall 1989 fick attackerna på 1968 en ytterligare dimension, främst uttryckt i *Kommunismens svarta bok*. Nu skulle 68-ornas kamp för ett annat samhälle sammankopplas med de stalinistiska regimernas brott.

I Sverige reste Per Ahlmark i flera uppmärksammade böcker frågan om vänsterns skuld inför att ha tigit om de övergrepp som begåtts radikala rörelsers namn. Han introducerade begreppet Det galna kvartsseklet. Han pekade, med en retorik hämtad från det kalla kriget, ut ledande företrädare för 68-vänstern som medlöpare. Också Olof Palme fick klä skott för flört med auktoritära regimer i tredje världen och påstådd anpassning till Sovjetunionen.

Nu kom också antalet gamla 68 som omprövade sina positioner att öka. Det betyder inte att alla blev fanflyktingar. I själva verket visar all forskning att de flesta som radikaliserades under denna tid behållit sina grundläggande värderingar, om än inte i samma revolutionära tappning.

David Brolin har i en intressant studie, *Omprövningar. Svenska vänsterintellektuella i skiftet från 70-tal till 80-tal* studerat hur ett antal tidigare 68-or gjort upp med sitt förflutna, och hur dessa teman integreras i deras kritik.

För Lars Gustafsson, som kom från en liberal bakgrund, i huvudsak bekant sig till en frihetlig vänster och bara ytligt varit en del av den marxistiska, var steget tillbaka till liberalismen inte särskilt långt. Han tar djupa intryck av de nya franska filosofernas kritik av det utopiska tänkandet och ser kopplingarna mellan marxismen som ideologi och Gulag.

Den del av vänstern som Gustafsson framför allt varit attraherad av var den maoistiska. Där hade också Göran Rosenberg sin hemhörighet under ett antal år kring 1970. När han i början av 1990-talet blir redaktör för tidskriften *Moderna tider* har han sedan länge utvecklats åt ett annat håll.

I likhet med Gustafsson bejakar Rosenberg mycket av 60-talsvänsterns frihetsideal, samtidigt som han oroar sig för en allt för stark och ingripande stat. Rosenberg lyfter fram den fria marknaden som en förutsättning för en verklig frihet. Han varnar också för en allt för stark välfärdsstat. Pengarna är slut, besparingar och nedskärningar måste till, skriver han under 90-talskrisen. Men här ligger inte lösningen i att marknaden tar över välfärdstjänsterna, utan att medborgarna genom civilsamhället själva tar över ansvar och i viss mån driften.

Mest slående i Rosenbergs utveckling är hans hyllande av det amerikanska idealet och inte minst hans uppslutning bakom en ny Pax Americana efter murens fall. Han ansluter sig till uppfattningen om historiens slut, en värld ledd av USA, den fria världshandelns främste värnare.

Varken Gustafsson eller Rosenberg hade något större intresse av teorier, vare sig till vänster eller höger.

Annorlunda förhåller det sig med några omvända vänsteranhängare med rötter i den lundsiska akademiska miljön. Gruppen kring *Zenit* var ju en viktig introduktör av den nya vänstern i Sverige. Under 1970-talet anslöt sig en betydande del av redaktionen till

vänsterpartiet, där de snart aktivt deltog i arbetet på att utveckla vpk till ett leninistiskt parti. Till de ledande hörde Håkan Arvidsson, Svante Nordin och Lennart Berntsson. Särskilt Arvidsson och Berntsson kom mot slutet av decenniet att fundera på demokratins roll i den socialistiska utvecklingen. De kom att aktivt överföra ett begrepp hämtat från den nya vänsterns teoretiska arsenal, det gramscianska *Civila samhället*, till en borgerlig tankevärld.

### ***Ett nykonservativt angrepp***

Svante Nordins utveckling är den mest extrema. Som vänsterpartist på 70-talet tillhörde han dem som gick längst i försvaret av ”den reellt existerande socialismen”. Demokratin i Öst-europa kunde vänta, eftersom den skulle försvaga socialismen. Under 1980-talet utvecklades Nordin snabbt mot höger, men inte i första hand mot nyliberala värderingar utan allt mer klassiskt konservativa. Lenin ersattes av Reagan och Thatcher.

Ett intressant gemensamt förhållande för flera av de 68-renegater som hörts mest är att de på olika sätt sponsrats av näringslivet. Vi har redan noterat hur Timbro pumpat in hundratals miljoner för att möta attackerna från vänster, och också finansierat flera böcker skriva av gamla 68-or. Göran Rosenbergs *Moderna tider*, ett försök att presentera en nyliberalism med mänskligt ansikte, var ju kraftigt understött av Stenbecks.

Inför 50-årsminnet 2018 har Ax:son Johnson- stiftelsen finansierat ett stort forskningsprojekt med ett tiotal forskare för att göra upp med ”Arvet efter 1968”. Ledande i projektet är just Svante Nordin och Lennart Berntsson. Studier om maoismen, radikaliseringsen av kyrkan och Israel-Palestinakonflikten är redan publicerade, liksom Inger Enkvists *De svenska skolreformerna 1962–85* där hon i sedvanligt högt tonläge driver tesen att de skolreformer som genomförts under det senaste halvsekle inspirerats av sextitalsradikaliseringsens påstådda kunskapsförakt och överdrivna jämlikhetspatos och lett till det svenska utbildningsväsendets förfall.

I dessa skrifter, och särskilt i Nordin och Berntssons *Efter revolutionen* sammanfattas några huvuddrag i kritiken. De ser 68-radikaliseringsen som en process styrd av det marxistiska arvet. Det auktoritära draget fanns inbyggt i själva ideologin, de frihetliga dragen kom från den stora efterkrigsgenerationens frihetslidelse, kan det heta. Vänstern lärde sig av stalinismen att förneka och rättfärdiga också de grövsta brott mot mänskliga rättigheter för att inte äventyra det stora socialistiska projektet. Kritiken mot kapitalismen ledde till att vänsterns traditionella framstegstro och utvecklingsoptimism ersattes av tillväxtkritik och dystopisk ekologism. Den vetenskapliga socialismen fick ge vika för föreställningen om att det förnufts-baserade framsteget leder till förtryck.

Det är nämligen en huvudtes från denna grupp att vänstern efter murens fall på 1990-talet mer eller mindre okritiskt anslöt sig till postmodernistiskt tänkande. Därmed försvann de sista progressiva elementen ut vänstern: förnuft, framsteg, vetenskap upplysning. Objektivitet och sanning utmönstrades, menar Svante Nordin. ”Multikulturalismen, därförfeminismen och anti-amerikanismen” har avlöst den detroniserade ortodoxin utan några upprivande personbyten, kan det heta. Och till knäfall för den islamistiska reaktionen mot väst, menar Lennart Berntsson

Inte förvånande är dessa strömningar också kritiska mot utvecklingen av de rörelser som 68-anshängarna ser som sina viktigaste erövringar. Miljörörelsen drev på de tillväxtfientliga tendenserna. Fredsrörelsen blev i praktiken ett stöd för Sovjetunionen. Den akademiska feminismen blev en delvis antiintellektuell murbräcka för postmodernism, postkolonialism och multikulturalism.

De återkommer ofta till de negativa konsekvenserna av vad som beskrivs som 68-ornas marsch genom institutionerna. De misslyckades att uppnå direkt politiskt inflytande men kom under flera decennier in ta centrala positioner inom media, opinionsbildning, forskning och universitet.

Ett centralt tema i Nordins senare tänkande är hur den svenska borgerligheten försvagats och konsekvenserna för det för det svenska bildningsarvet.

Detta har usurperats av 68-orna och deras arvtagare. Det har alltså på sistone vuxit fram en tydlig konservativ underström i den Axess-finansierade kritiken av 68-arvet. Det är ingen tillfällighet.

### ***Högern mot 68***

En bit in på det nya seklet kunde man se ett nymornat intresse från den politiska högern att åter angripa 68.

Den franske presidentkandidaten Nicolas Sarkozy gav temat stort utrymme i sin valkampanj 2007. Det var dags att en gång för alla göra sig av med arvet från 1968. Det hade ynglat av sig till alla dem som menar att allt går för sig, att auktoriteter, gott skick och respekt var omodernt, att inget var heligt, ingenting värt att beundra, att det inte fanns några regler, inga fasta förhållningssätt, ingenting var förbjudet.

Måhända ställde sig en och annan undrande över att just en sådan ökänd libertin och mutkolv som Sarkozy pläderade för moralisk resning. I själva verket låter sig utspelet väl passa in i den högerreaktionära våg som svept över Europa det senaste decenniet och som i stor utsträckning pläderat för att återinföra konservativa normer och familjevärden, inskränka kvinnors rättigheter när det t ex gäller rätten till abort eller misstänkliggöra HBTQ-aktivister.

I Sverige är det väl framför allt Sverigedemokraterna som reflekterat liknande åsikter. Göran Hägg-lunds utspel om "verklighetens folk" för några år sedan visade ett de även hade en viss respons inom KD. Hans angrepp på en vänsterinriktad kultur elit som föreskriver vad vanliga människor ska tycka och tänka hade tydliga kopplingar till debatten om hur 68-orna monopoliserat opinionsbildningen i värdefrågor.

De nya moderaterna, däremot, visade länge föga intresse att delta i dessa angrepp. Det verkade tvärt om under ett kort ögonblick som om de tänkte inkludera 1968 i sin omskrivning av historien, som man tidigare försökt göra den allmänna rösträtten och den solidariska välfärdsstaten till högerprojekt.

Partistrategen Per Schlingmann tog inför 40-årsminnet 2008 avstånd från den moderata ryggmärksreflexen att se 1968 som ett rött skynke, utan positiva sidor. I själva verket fanns det anledning att se frihetsdimensionen i vad som hände. Hierarkier ifrågasätts. Kvinnornas ställning har förändrats drastiskt. Smusslandet kring sexualiteten har upphörd. Framför allt var 1968 startskottet för vad som på många sätt kom att bli en frigörelse av individen. Schlingmann försökte placera in denna frihetslidelse i de nya moderaternas strävan att driva igenom sin politik. De stora skattelättnaderna för låg- och medelinkomsttagare gjorde ju att folk fick större möjligheter att leva som man vill, hävdade han

Försöken att göra 68 till en del av det moderata arvet gick väl sådär. Visst hade man kanske lyckats att förvanska 68-ornas marxiska älsklingscitat att mänsklighetens frigörelse förutsätter varje enskild människas frigörelse till ett nyliberalt satsa-på-dej-själv-credo. Men de moderata försöken att omvandla välfärdsstaten till ett nyliberalt marknadsjippo förutsatte också att man angrep den del av arvet från 68 som fortfarande hade den starkaste uppslutningen, nämligen den solidariska välfärdsstaten.

### ***68 och angreppen på välfärdsstaten***

Protesterna mot utförsäljningen av den offentliga sektorn och den drastiska ökningen av vinster i välfärden har som bekant mött motstånd långt in i de borgerliga kärntrupperna. För att kunna bryta ner detta har det blivit nödvändigt att också angripa den legitimitet idén om den solidariska välfärdsstaten har som en kollektiv erövring från 1970-talet.

Några år efter Schlingmann gick Fredrik Reinfeldt ut i ett våldsamt angrepp på ”det galna 70-talet”. Då kom 68-orna som ville stoppa det som byggts ut, allt skulle förstatligas under de röda fanorna. Katastrofen var ett faktum. Landet tappade i konkurrenskraft, vi fick en sämre tillvaro. Det tog 25 år innan regeringen

Bildt äntligen kunde vrida utvecklingen rätt igen. Gör inga fler socialistiska experiment med det här landet, krävde Reinfeldt i grötmyndig ton.

Intressant nog har Reinfeldt fått eldunderstöd från socialdemokraterna i sina attacker på arvet från 68. Den gamle SSU-ordföranden Ardalan Shekarabi har i debattartiklar hävdat att vänstern på 50-, 60- och 70-talen ”krossade civilsamhället med en statssocialistisk hållning”.

Vid första påseendet kan det verka befängt, ja obegripligt, att Reinfeldt och Shekarabi i kör hävdar att ”allt skulle förstatligas” under 1970-talet. Många viktiga reformer genomfördes under denna tid, men några banker eller storföretag togs inte över av staten – om man inte inkluderar hur den borgerliga regeringen Fälldin med moderatledaren Bohman som ekonomiminister förstatligade det mesta av svensk varvs- och stålindustri i ett försök att lindra verkningarna av den djupa ekonomiska krisen.

Visst kan deras påstående bero på monumental okunnighet. Men när också Ingvar Carlsson i sina memoarer driver tesen att välfärdsstaten vid denna tid utvecklats för snabbt och till och med att 1970-talet var ett ”dåligt årtionde” bland annat för demokratin, börjar det framträda ett annat mönster.

Under de senaste decennierna har den viktigaste erövringen från 60- och 70-talsradikaliseringen, idén om den kollektiva välfärdsstaten, utsatts för återkommande attacker. För moderaterna har det länge varit en prioriterad uppgift att bryta ner denna, sälja ut den och ersätta den med en marknadsstyrd modell. Socialdemokraterna har inte haft något alternativ och har successivt accepterat varje steg de borgerliga tagit och ofta själva varit pådrivande. Men det har varit svårt att få gehör bland väljarna för denna linje.

I själva verket är moderaters och socialdemokraters gemensamma ansträngningar att idag demonisera den mäktiga radikaliserings- och demokratiseringsrörelse som det långa 1968 representerade det tydligaste belägget för hur omfattande dessa erövringar var, och hur svåra de är att ta tillbaka.

*För att kunna angripa dem måste historien skrivas om!*

## **Litteratur**

- Ahlmark, P.: *Vänstern och tyranniet: det galna kvartsseklet*. Timbro, Stockholm 1994.
- Almqvist, K.: (red.), *Betydelsen av revolutionsåret 1968: Kårhusockupationen 40 år*, Atlantis, Stockholm, 2008.
- Arfwedson, A. et al: *Moderat samhällssyn: analys och perspektiv*, Geber, Stockholm, 1969.
- Arvidsson, H.: *Vi som visste allt: minnesbilder från 1960-talets vänsterrörelse*, Atlantis, Stockholm, 2008. Berggren, H.: 68, Bokförlaget Max Ström, Stockholm, 2018
- Berntson, L. & Nordin, S. (red.) *Arvet efter 1968: studier kring ett problemområde*, Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål, Sthlm, 2013.
- Berntson, L. & Nordin, S. *Efter revolutionen: vänstern i svensk kulturdebatt sedan 1968*, Natur & kultur, Stockholm, 2017.
- Bjereld, U. & Demker, M.: *1968: när allt började*, 2018.
- Brolin, D.: *Omprovningar: svenska vänsterintellektuella i skiftet från 70-tal till 80-tal*, Celanders, Lund, 2015.



- Carlsson, I.: *Så tänkte jag: politik & dramatik*, 1. uppl., Hjalmarson & Högberg, Stockholm, 2003.
- Enkvist, I.: *De svenska skolreformerna 1962–1985 och personerna bakom dem*, Gidlund, Möklinta, 2016.
- Eskilsson, S.: *Från folkhem till nytt klassamhälle: ett högerspöke berättar*, Fischer & Co, Rimbo, 2005.
- Mannheimer, O.: *Den förlorade vissheten: samtal med europeiska intellektuella*, Bonnier, Stockholm, 1983.
- Rosenberg, G.: *Da capo al fine och andra efterkloka betraktelser*. Moderna tider, Stockholm 1994.
- Ross, K.: *May '68 and its afterlives*, University of Chicago Press, Chicago, 2002.
- Sundeen, J.: *68-kyrkan: svensk kristen vänsters möten med marxismen 1965-1989*, Bladh by Bladh, Sthlm, 2017.
- Wiklund, M.: *Historia som domstol: historisk värdering och retorisk argumentation kring "68"*, Nya Doxa, Nora, 2012.
- Wållgren, I.: *Mao i Sverige: den svenska maoismen 1963 1986*, Första upplagan, Dialogos, Stockholm, 2017.
- Östberg, K.: *1968 – När allting var i rörelse*, 2 uppl., Bokförläggarna Röda Rummet, Stockholm 2018.



1968 kulminerade en våg av vänsterradikalisering som sköljde över världen. Den hade börjat anas redan tio år tidigare och den skulle fortsätta tio år till innan den nyliberala vågen kom. Kjell Östberg beskriver, förklarar och utvärderar vad som blev kvar i boken *1968 – när allt var i rörelse*. En första upplaga, utan illustrationer, gavs ut 2002 av Prisma och betraktas som ett standardverk om tiden mellan stoppandet av en svensk atombomb och förslaget om löntagarfonder.